

נייר מדיניות בנושא:

העלאת שיעור המצביעים בבחירות לכנסת

שם הלקוח: מר אריה דרעי - שר הפנים

המרצים: פרופסור מומי דהן
ענבר הרוש גיטי

שמות המגישים: יוסי בן-גיגי ואסף שוב

מספר המילים: 3493

16 ביולי 2019, י"ג בתמוז ה'תשע"ט

תוכן עניינים

3.....	1. תקציר מנהלים.....	
3.....	2. רקע.....	
3.....	2.1 מימדי התופעה על פני זמן.....	
4.....	2.2 השוואה למדינות ה-OECD.....	
6.....	2.3 השוואה לבחירות לרשויות המקומיות.....	
7.....	2.4 מאפייני האוכלוסייה הנפגעת והיקף הפגיעה.....	
8.....	2.5 הצגת המדיניות הקיימת.....	
9.....	3. הגדרת הבעיה.....	
9.....	3.1 הסיבה לשיעורי הצבעה נמוכים.....	
9.....	3.2 פרוט הבעיה.....	
10.....	3.3 מיפוי הבעיה.....	
10.....	3.4 תימוכין אמפירי ותיאורטי.....	
11.....	3.5 התאמה ללקוח ולמשאביו.....	
11.....	3.6 הגדרות בעיה חלופיות שנשקלו ודיון.....	
13.....	4. החלופות.....	
13.....	4.1 מפרט החלופות.....	
13.....	4.1.1 חלופה 1 – "הרווחת ביושר".....	
13.....	4.1.2 חלופה 2 – "הצבעת - זכית".....	
14.....	4.1.3 חלופה 3 – "אזרח VIP".....	
14.....	4.2 הזיקה בין החלופה להגדרת הבעיה.....	
15.....	5. הערכת החלופות.....	
15.....	5.1 קריטריונים.....	
15.....	5.2 הנמקה של הקריטריונים ומשקלם.....	
17.....	5.3 ההשפעה הצפויה של החלופות על הקריטריונים.....	
19.....	5.4 ניתוח רגישות.....	
20.....	5.5 המלצת המדיניות.....	
21.....	6. לוחות.....	
21.....	6.1 לוח 1 – מטריצת חלופות וקריטריונים במונחים טבעיים.....	
21.....	6.2 לוח 2 – מטריצת חלופות וקריטריונים במונחים ברי השוואה.....	
22.....	6.3 לוח 3 – ניתוח רגישות.....	
23.....	6.4 לוח 4 – ישימות פוליטית.....	
24.....	7. נספחים.....	
24.....	7.1 נספח 1: הלקוח.....	
26.....	7.2 נספח 2: דיון וחוות דעת משפטית בנוגע לחלופה המומלצת.....	
27.....	7.3 נספח 3: שכר ממוצע לשכיר ומספר משרות שכיר – נתוני הלמ"ס.....	
28.....	7.4 נספח 4: סקר שבוצע לצורך אישוש השפעת החלופות הצפויה.....	
30.....	8. מקורות.....	

1. תקציר מנהלים

לשיעורי הצבעה גבוהים חשיבות רבה מנקודת מבט דמוקרטית. בין יתרונותיהם הבולטים - ייצוג איכותי יותר של ציבור הבוחרים, חיזוק הלגיטימיות של השלטון ופעולותיו, הגברת המעורבות האזרחית בנושאי ציבור ואף ביסוס המשטר הדמוקרטי עצמו.

סביב מפנה המילניום חלה ירידה ניכרת בשיעור ההשתתפות בבחירות הכלליות. עד 1999 היה שיעור ההצבעה יציב וקרוב ל-80%. מאז 2001 שיעורי ההשתתפות הם בין כ-63% לכ-73% ומאופיינים באי יציבות רבה. בעינינו, שיעורי הצבעה נמוכים הם תופעה בלתי רצויה ובה נועד נייר מדיניות זה לעסוק.

כדי להתמודד עם התופעה אנו ממליצים להתנות את הזכאות לשבתון ביום הבחירות בהצבעה בפועל. אנו מכנים צעד זה בשם "הרווחת ביושר". להערכתנו הוא יביא לעלייה של קרוב ל-15% בשיעור ההצבעה. בנוסף הוא יניב תועלת כלכלית משמעותית למשק, וכן ליצירת צדק גלוי בכך שאנשים זוכים בהטבה רק בתמורה לפעולה למענה קיבלו את ההטבה.

2. רקע

2.1. מימדי התופעה על פני זמן

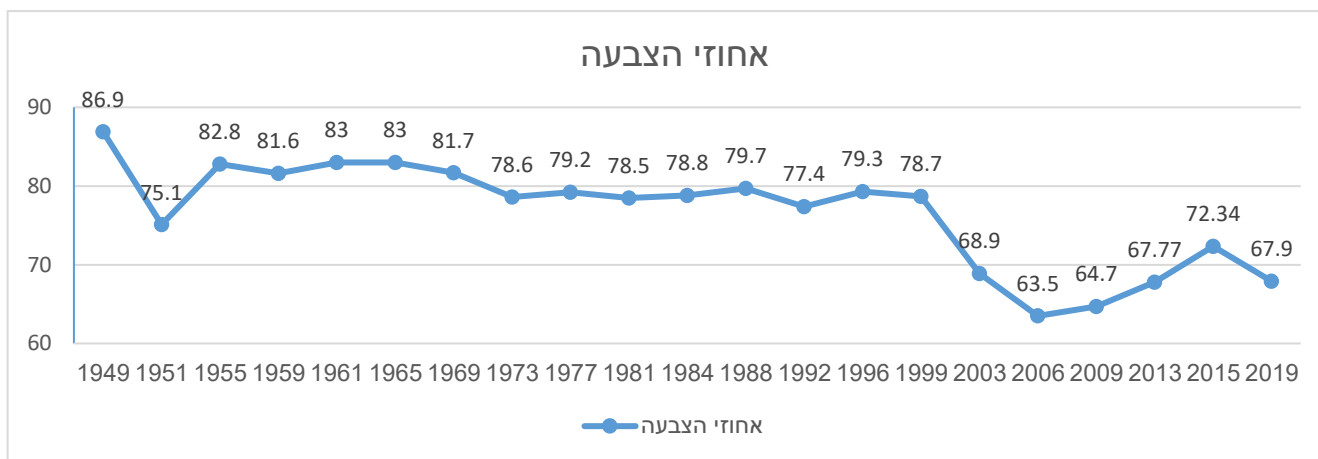
כפי שניתן לראות בתרשים 1 – עד שנת 2000 שררה יציבות רבה בשיעורי ההצבעה בישראל. לאחר שתי מערכות הבחירות הראשונות התייצב שיעור ההצבעה בטווח הצר 81.5%-83% למשך עשור ומחצה, ושוב בטווח צר 77.5%-79.5% למשך 3 עשורים. ואכן, בתקופה זו נחשב האזרח הישראלי הממוצע ייצור פוליטי מאוד - דעתן, סקרן, פעיל ומשתתף. בכלל סימני ההיכר הבולטים של התרבות הפוליטית הישראלית היו התעניינות רבה וחוצת מגזרים בפוליטיקה, זהות מפלגתית מפותחת, וכפועל יוצא מזה גם השתתפות פעילה בבחירות לכנסת (Arian,) 2005.

לאחר שנת 2000 השתנו דפוסי ההצבעה בשני פרמטרים: הראשון – הם מאופיינים בשונות גבוהה בהרבה מהתקופה הקודמת. השני – כולם (על אף השונות) נמוכים משמעותית מכל

קודמיהם. ממוצע ההצבעה ירד בכ-11 נקודות אחוז לעומת התקופה הקודמת, וסטיית התקן עלתה פי 4.5.

יש המציינים את הבחירות ב-2001, בהן הגיע שיעור ההשתתפות למינימום היסטורי (62.5%) כנקודת המפנה, אולם לבחירות אלה מאפיינים שונים מהותית מלכל שאר (למשל ובפרט – הן היו בחירות לראשות הממשלה בלבד) ולכן אינן מהוות מייצג טוב בעיני רבים (Shamir and Arian, 2002). לתופעה בה אנו דנים.

תרשים 1: אחוזי הצבעה לכנסת בשנים 1949-2019

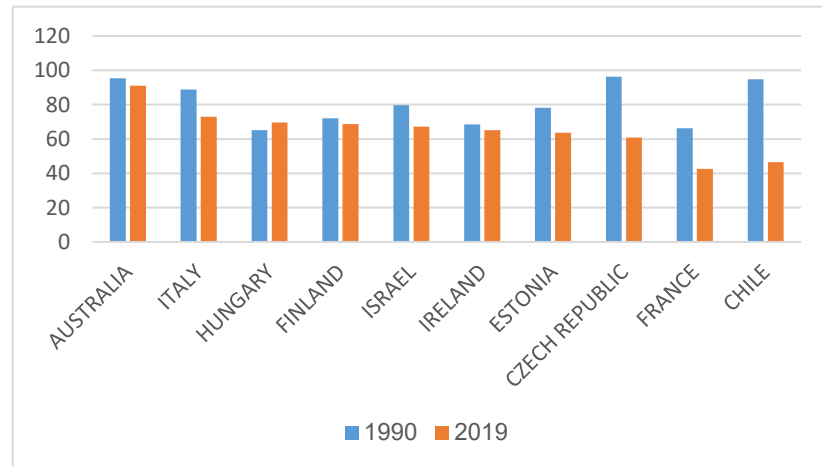
מקור: ועדת הבחירות המרכזית לכנסת

2.2. השוואה למדינות ה-OECD

גם במדינות ה-OECD קיימת מגמת ירידה בשיעורי ההשתתפות בבחירות ברוב המדינות. בשנת 1990 שיעור השתתפות הממוצע בבחירות ב-OECD עמד על כ-76%, לעומת ממוצע של כ-69.5% בשנת 2019. עם זאת ישנה שונות רבה בין המדינות. ישנן מספר מדינות בהן שיעורי ההצבעה ירדו בכ-20% ויותר, כגון צ'כיה וסלובניה (בצ'ילה הם ירדו בכמעט 50%). מנגד, ישנן מדינות בהן לא חלה ירידה כלל, כמו מדינות סקנדינביה בהן שיעורי ההצבעה נשארו יציבים.

מקור השונות הגדולה הוא בשונות הגדולה בין המדינות – הן במאפייניהם הקבועים, והן בקורות אותן. למשל - מדינות מזרח אירופה חוו תהליך של בניית דמוקרטיה תוך יציאה ממשטר קומוניסטי.

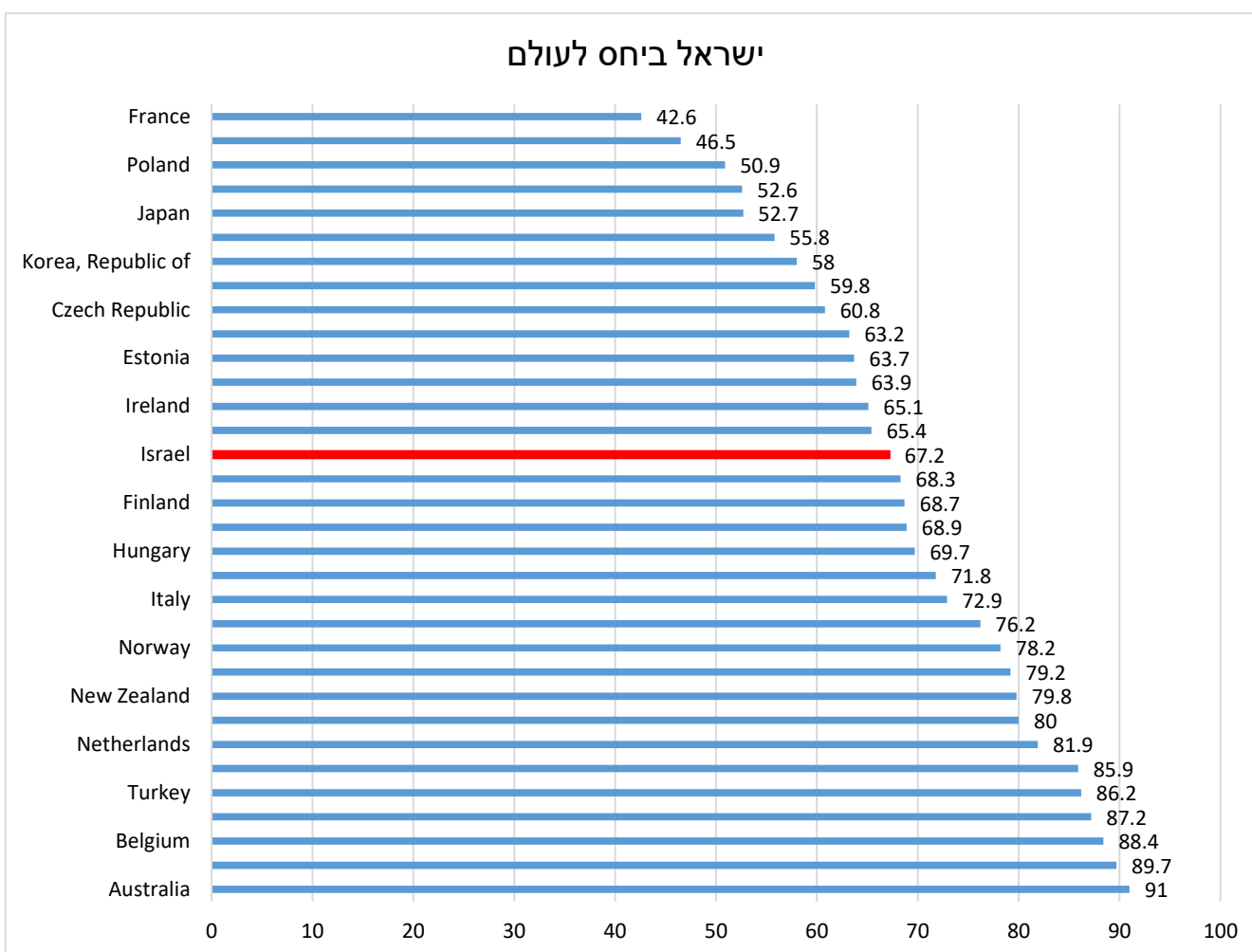
תרשים 2: אחוזי הצבעה לפרלמנט – השוואה בין מספר מדינות בהתאם לתוצאה האחרונה הרלוונטית לשנה הנבדקת

מקור: The International Institute for Democracy and Electoral Assistance (International IDEA)

השונות הגדולה מתבטאת גם באחוזי ההצבעה בזמן נתון ולא רק במגמות. כפי שניתן לראות בתרשים 3, שיעורי ההצבעה במדינות ה OECD משתרעים על סקאלה של כמעט 50%. גם כאן מקורה במאפיינים שונים רבים בין המדינות – בין אם תרבותיים ונסיבתיים, ובין אם "טכניים" (למשל – הצבעה בסופי שבוע).

תרשים 3: אחוזי הצבעה בבחירות לפרלמנט – בהתאם לתוצאה האחרונה הרלוונטית לשנת 2019

מקור: The International Institute for Democracy and Electoral Assistance (International IDEA)

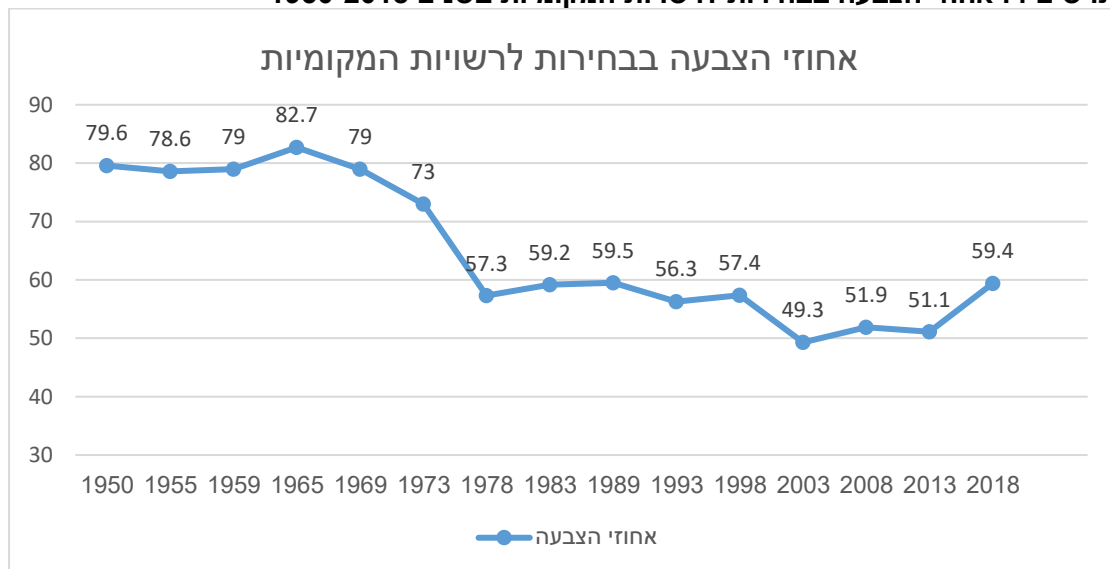
תהייה מתבקשת לגבי נייר זה, שעולה מתרשים 3, היא כי שיעור ההצבעה בישראל הוא סמוך מאוד לחצינו, ואם כך – מניין המוטיבציה לשנות? לכך אנו נותנים שני נימוקים שונים באופיים: הראשון הוא שבעבר שיעורי ההצבעה בישראל היו גבוהים גם ביחס למה שהיה אז ב-OECD. מכאן – תקווה שניתן להחזיר את המצב לקדמותו. השני הוא כי ישראל, כמדינה וכחברה, ניצבת בפני אתגרים גדולים וחשובים יותר מרב מדינות ה-OECD. לכן, גם להשתתפות חלקים גדולים ככל הניתן מהציבור בנושאים הקולקטיביים העומדים על הפרק, על כל יתרונותיה, חשיבות רבה יותר.

2.3. השוואה לבחירות לרשויות המקומיות

הבחינה למול הבחירות לרשויות המקומיות מתבקשת, מאחר ומדובר בבחירות בעלות מאפיינים דומים במידת מה, אשר מתקיימות אף הן בישראל. בשנת 1975 בוצעה הפרדה בין הבחירות לכנסת ובין הבחירות לרשויות המקומיות, דבר שגם גרם לירידה חדה בשיעורי

ההצבעה בבחירות אלו, אך הוא פחות חשוב לענייננו. מה שבולט לעין, הוא שבדומה לבחירות לכנסת, חלה ירידה משמעותית בראשית האלף לאחר תקופה של יציבות. נתון חשוב אחר הוא השפעת שבתון ביום הבחירות. בשנת 1993 בוטל יום השבתון בבחירות לרשויות המקומיות, אולם הדבר לא גרם לשינוי משמעותי בשיעורי ההצבעה של אותה שנה. מנגד - החזרת יום השבתון בבחירות 2018, הביאה לעלייה משמעותית של כ-8% בשיעור ההצבעה. הבחירות לרשויות המקומיות יכולות להוות כלי עזר לבחינת ההשפעה של יום שבתון, כברירת מחדל לכולם, על שיעורי ההצבעה, אם כי נראה כי הממצאים בנושא זה אמביוולנטיים.

תרשים 4: אחוזי הצבעה בבחירות לרשויות המקומיות בשנים 1950-2018

מקור: המכון הישראלי לדמוקרטיה

2.4 מאפייני האוכלוסייה הנפגעת והיקף הפגיעה

נבחין בין שני סוגי פגיעה: הראשון הוא אוכלוסיות הנפגעות בשל שיעורי הצבעה נמוכים בקרבן. הדבר גורר תת ייצוג – הן ישיר, ככל שמדובר בייצוג מגזרי, והן בהתחשבות בטובתן ובדעתן ע"י המערכת הפוליטית ככלל. שיעור השתתפות נמוך במיוחד בבחירות בישראל מאפיין חסרי תעודת בגרות, משתייכים למעמד סוציאקונומי נמוך, את המגזר הערבי, עולים יוצאי מדינות

ברה"מ (וצאצאיהם) וצעירים¹. שיעורי הצבעה פחותים משמעותית מהשאר מאפיינים עולים מאסיה ומאפריקה. מסורתיים וחילוניים הם הרב, אך חרדים ודתיים מיוצגים ביתר ביחס אליהם. כאמור לעיל – ממעורבות פוליטית נמוכה (ובכלל זה הצבעה בבחירות כאקט אלמנטרי) נפגעים, בעינינו, גם המדינה והחברה בכללותן וודאי איכות הדמוקרטיה בה.

2.5 הצגת המדיניות הקיימת

לכל אזרח ישראלי זכות בחירה לכנסת משהגיעו לגיל 18. (פורמלית – רשאי בימ"ש לשלול אותה כעונש, אלא שלא נקבעה אף עבירה שזהו עונש אפשרי עליה). זכות זו אינה חובה ולא ננקטים כל צעדים כנגד אלו הנמנעים מהצבעה. עם זאת המדינה, מעודדת את השתתפות האזרחים בבחירות ע"י קביעת יום הבחירות כיום שבתון לו זכאים מרבית השכירים במשק (לפרטים נוספים – ראה נספח 2). הצבעה בפועל אינה קריטריון לקבלת השבתון. מרבית האזרחים רשאים להצביע אך ורק בקלפי בה הם רשומים, שמיקומה נגזרת מכתובתם הקבועה. אנשים שגרים רחוק - המדינה מממנת את הוצאות נסיעתם בתחב"צ לקלפי ובחזרה. אנשים שנבצר מהם להצביע בקלפי הסמוכה למקום מגוריהם בשל חובת מילוי תפקידם שמקורה במדינה (חיילים, דיפלומטים וכו') זכאים להצביע במקומות נגישים להם. עם השנים הורחבה אפשרות זו (למשל ע"י הצבת קלפיות במתקני כליאה ובבתי חולים), אך היא עדיין מצומצמת.

---

¹ אלה קביעות אמפיריות. לאור קורלציות בין חתכים שונים, אין כאן טענה על סיבתיות.

3. הגדרת הבעיה

3.1 הסיבה לשיעורי הצבעה נמוכים

הבעיה היא בעיית מוטיבציה - האזרחים אינם מחשיבים את המעורבות בהליך הדמוקרטי כמשתלמת. להלכה הגדרת הבעיה היא טריוויאלית – אנשים לא עושים פעולה משום שהיא אינה נתפסת בעיניהם כמשתלמת. בפועל, הגדרת הבעיה הזו פותחת פתח להוספת כלים חדשים למגרש - אל המטרה לשמה ניתן להוסיף תמריצים, שאינם ממנ העניין עצמו, כך שיטו את הכף.

3.2 פרוט הבעיה

עלותה של הצבעה היא, לכאורה, ברורה: הזמן שלוקח להצביע. לרב זמן זה אינו גדול, אלא לגבי אנשים הנמצאים במרחק. בפועל, השקעת המשאבים הנדרשת כוללת לימוד והעמקה במערכת הפוליטית. כך ראוי, וכך אכן עושים אנשים רבים, כולל כאלה שהגיעו להצביע מסיבות שאינן לשמה (Shineman, 2018). אין הדבר סותר את העובדה כי רבים מחליטים מה בחירתם רק בהיותם בקלפי ברגע האחרון. התועלת להלכה היא ההשפעה הפוטנציאלית של הבחירה על תוצאות הבחירות ועל השלטון בישראל דרך השפעה על הרכב הכנסת הנבחרת. יש לציין כי לתועלת הזו מצטרפות תועלות אחרות מן התחומים הפסיכולוגי והסוציולוגי – להליכה לבחור ולבחירה עצמה קשר לשאלות של זהות אישית וקבוצתית (שפרמן, 2013).

הבעיה עולה כאשר התועלות הללו אינן מספקות את הבוחר בכוח. לתופעה כזו ניתנים מספר הסברים. הסברים מסוג אחד קשורים בפרט ובאמונותיו - "בורות רציונלית" (הסיכוי של קול יחיד להשפיע זעום), סוציאליזציה פוליטית רעועה (אי הפנמה של חשיבות התהליך הפוליטי), אי אמון כללי במערכת הפוליטית ומחסור במשאבי זמן להתעניין בפוליטיקה בשל מצוקות היומיום. הסברים מסוג אחר נוגעים לקבוצות – תחושת חוסר ייצוג או כוח לנציגים, ותחושת זרות למדינה (לא בכדי "אחוזה" היא משלושת יסודות הדמוקרטיה). כפי שראינו לעיל (מיפוי התופעה הבלתי רצויה) כל אלה נתמכים אמפירית בשיעורי הצבעה של קבוצות שונות.

ניתוח פרופיל "הלא מצביעים" וניתוח שיעורי ההצבעה לפי משתנים חברתיים-כלכליים וגאוגרפיים, מלמדים שהפרופיל המסתמן של הנמנעים מהצבעה קשור בתחושה של שוליות חברתית (ערבים ועולי ברית המועצות לשעבר, מעמד חברתי נמוך והשכלה נמוכה) או בחוסר ניסיון ועניין פוליטיים. זוהי מגמה מדאיגה, הקיימת מעל לעשור, המוכיחה את קיומו של אי-שוויון בהשפעה הפוליטית ואת ההדרה של קבוצות מסוימות מהשיח הפוליטי. שיעור ההשתתפות הנמוך בקרב הקבוצות הנזכרות משקף ככל הנראה את אי-האמון במערכת הפוליטית, ומעיד על רמת ניכור גבוהה מן המשחק הפוליטי הדמוקרטי (פיליפוב, 2013).

3.3 מיפוי הבעיה

מיפוי הבעיה זהה למיפוי התופעה הבלתי רצויה (שיעורי הצבעה נמוכים). זאת, היות שאין בישראל תמריצים להצביע². אם זה המצב הזהות במיפוי נובעת מהגדרת הבעיה.

3.4 תימוכין אמפירי ותיאורטי

מחקר מפורסם שנעשה בארצות הברית הראה שניתן להעלות את שיעור המצביעים מרף נמוך של 45.6% ל-83.3%, ע"י הטבה השווה ל-\$25. לתמריץ הייתה השפעה חיובית נוספת והוא העלאת המודעות והעניין הפוליטיים, הטובים בפני עצמם, ובעלי פוטנציאל לקבע את ההישג (Shineman, 2018). כמו"כ דברים אלו עולים בקנה אחד עם תשובות עליהן אנשים עונים בסקרים. אמנם יש לו בעיות סטטיסטיות רבות, אך הדבר עלה גם בסקר קטן שערכו כותבי הנייר בישראל לאחרונה (ומפורט בנספח 4).

נימוק תיאורטי כנזכר למעלה מדוע תמריצים עשויים לשנות התנהגות שאינה קשיחה לחלוטין הוא טריוויאלי. לדעת מומחים זהו אכן המצב – פרופסור דן אריאלי התייחס לנושא ואמר "כשנתנים חופש לאנשים שאין להם הרבה חופש יש סיכוי שהם ייקחו אותו באופן שהוא אינו אידיאלי למדינה. אנחנו צריכים לתת יום חופש, אבל צריכים לדבר על המשמעות האזרחית של

---

² שבתון בלתי מותנה אינו תמריץ כהגדרתו, משום שמשניתן אין קשר בין קבלתו לבין הצבעה.

הצבעה. אולי לעשות קמפיין שקודם יש להצביע ואז רק אחר כך מבליים ומשלבים את זה בפתק של 'הצבעתי' ואולי להעניק הנחות במע"מ למצביעים" (אוסלנדר, 2019).

3.5 התאמה ללקוח ולמשאביו

שר הפנים הוא הרגולטור האחראי על קביעת סדרי הבחירות ואשר קשור בהן. קבלת החלופות תדרוש אישור של הכנסת (החלופה המומלצת דורשת שינוי חקיקה של סעיף 136 לחוק הבחירות לכנסת) אך שר הפנים הוא זה שתפקידו להגיש הצעת חוק ממשלתית בנושא לכנסת. אם וכאשר תאושר החקיקה יהיה משרד הפנים המשרד האחראי על יישום החלופה.

איננו יודעים מה יקרה אחרי הבחירות אולם האפשרות שהשר דרעי ישוב ויהיה שר הפנים היא בהחלט סבירה, כך שיוכל להמשיך ולקדם את החלופה שיבחר, אם ירצה בכך. בקשר לחלופה המומלצת לאחרונה הצהיר השר בהקשר לבחירות לרשויות המקומיות ב-2018 כי "אם יום השבתון לא יוכיח את עצמו הוא יבוטל". מכאן כי השר איננו ירא מפני ביטול השבתון ומאמין כי הדבר בכוחו. קל וחומר אנו מאמינים שיתמוך בהצעה המתונה יותר המוצעת וכי יש בכוחו לאשרה. שוב קל וחומר – כך גם לגבי החלופות האחרות הישימות יותר פוליטית (ראה סעיף 6.4).

3.6 הגדרות בעיה חלופיות שנשקלו ודין

מידה של אי נחת עלולה לעלות מהפער בין אופי מטרתו של נייר זה (חיזוק הדמוקרטיה וכו') לבין ארציותה הנכרת של הגדרת הבעיה. עברנו, ברמות שונות של העמקה, על מספר הגדרות בעיה אחרות שעלו בדעתנו. נתחיל מהסוף - בסופו של דבר, בחרנו בהגדרת הבעיה הזו, אטרקטיבית במידה שהיא, בראש ובראשונה מסיבות של אפקטיביות – לפי הנראה יש עדויות כי לשיטות תמרוץ שאינן ממנן העניין פוטנציאל לאפקטיביות במידה מפתיעה. להלן התייחסות להגדרות בעיה אפשריות אחרות.

כיוון אחד הוא לנסות למצוא את הסיבה הישירה שגרמה לתופעה הבלתי רצויה. כיוון זה נפסל ממגוון סיבות. בראש ובראשונה - היקפם של הגורמים המשוערים. לא אחת ההסבר המוצע נעוץ בתהליכי עומק גלובליים (כפי שראינו – מגמת הירידה בשיעורי ההצבעה קיימת גם ברמה הגלובלית) או ארציים (למשל - ירידה בלכידות החברתית). אפילו אם היינו יודעים שגורם שכזה נכון, טיפול בו הוא בסדרי גודל מעל מה כל מה שהיינו מעזים להציע, אם טיפול בו הוא בכלל אפשרי (או רצוי). שנית, בהירות – זהו תחום בו הפרחת השערות קלה והפרכתן קשה. מעבר להערות כלליות שאין הרבה מה לעשות איתן, קשה למצוא דברים שניתן לשנות במשאבים סבירים (לסוגיהם), ושהם הסבר שהוא בבירור הנכון, או אפילו מסביר היטב חלק ניכר מהתופעה.

כיוון אחר שנפסל מיד היה התמקדות במגזר מסוים. מעל לכל – כי לכאן נכנסים באופן בולט אינטרסים פוליטיים, באופן שהיה מזהם את הדיון כולו. לא זו הייתה מטרתנו. אנו רוצים להגביר את שיעורי ההצבעה משיקולים של טובת החברה והמשטר בכללם, ולא משום שבדקנו עד כמה המהלך טוב לצד זה או אחר.

היה ניתן לחשוב על כיוונים של חינוך והסברה. אחרי הכל – אם הבעיה היא בתחושת האחוה הכללית או בסוציאליזציה הפוליטית אז אפשר לטפל באלה. זה נכון, אבל לא נראה שיכולנו להציע דברים ששונים מאוד ממה שכבר נעשה לא מעט – חינוך לאזרחות, חיבור למדינה לעם ולארץ כתהליכים קבועים, ופרסומות רלוונטיות לחשיבות ההצבעה לפני בחירות אד הוק. כל זה טוב ויפה, רק קיים במידה רבה ולא נראה שהיה לנו הרבה מה לחדש.

הגדרת בעיה אלטרנטיבית אחת ראויה לציון מיוחד:

הדרישה להצביע בקלפי מסוימת בלבד, מקשה על אזרחים רבים לממש את זכות ההצבעה. דבר זה מציב בפני אוכלוסיות מסוימות (סטודנטים, בני ישיבות, חוסי דיור מוגן) קושי הנובע מכך שהם אינם גרים בכתובתם הרשומה (גם אם המדינה מממנת את עלויות הנסיעה בתחב"צ) ועל כן הם ייטו לוותר עליה (קינג, 2016).

על כן, שקלנו גם את הגדרת הבעיה הבאה: "בעיית נגישות – אזרחים רבים נמנעים מהצבעה בעקבות קושי להגיע לקלפי ספציפית". ניתן לחשוב על מספר פתרונות לבעיה הזו. כאמור, לא התמקדנו בה, אולם אנו מצביעים עליה ככיוון אפשרי לבחינה. העובדה שהבחירות בישראל הן ארציות, מסירה מכשולים טכניים ועקרוניים בדרכים שונות לפתרונה. על כל פנים, פתרונות שלה עליהם חשבנו אינם מוציאים את הפתרון המוצע כאן, וניתן לבחון אותם בנפרד. מה שהכריע נגדה הוא נחיתותה (המשוערת) אל מול האפקטיביות של "הרווחת ביושר".

4. החלופות

4.1 מפרט החלופות

4.1.1 חלופה 1 – "הרווחת ביושר"

תיאור: התניית הזכות לקבלת יום השבתון בתשלום (או הטבות מיוחדות למאולצים לעבוד)

בביצוע הצבעה בפועל.

קהל היעד: ציבור השכירים בישראל

מנגנון הפעלה: יוקם אתר בו יוכל כל דצריך לוודא הצבעה של אדם לפי ת.ז.

הערה: יש שהעלו תהיות משפטיות באשר לחלופה. פירוט שלהן, של תשובות להן

והתייחסותו המפורטת של המשנה ליועמ"ש לשעבר, עו"ד מייק בלאס, המאשרת

שאין כל מניעה משפטית בנושא מופיעים בנספח 2.

4.1.2 חלופה 2 – "הצבעת - זכית"

תיאור: כל מצביע יקבל כרטיס הטעון ב 100 ש"ח, שניתן לממש ככל כרטיס אשראי.

קהל היעד: כל ציבור הבוחרים

מנגנון הפעלה: הכרטיס יינתן מייד לאחר ההצבעה. (כמובן – הכרטיסים שלא ניתנו יוחזרו

ומספרם ייבדק בהשוואה לנתוני ההצבעה).

4.1.3 חלופה 3 – "אזרח VIP"

תיאור: כל מצביע יקבל (בדואר) כרטיס פלסטיק עם פרטים מזהים מינימליים עליו (שם ות.ז.) עליו ייכתב "אזרח VIP – הבחירות לכנסת ה-" ומספרן הסידורי. לכרטיס יצורף מכתב הערכה מטעם יו"ר ועדת הבחירות המרכזית המשבח אותו על הצבעתו. גופים ממשלתיים ונתמכים ייקראו לתת עדיפות בשירות אזרחים, או אנשים שתחת חסותם המשפטית, המחזיקים בכרטיס זה. בנוסף תפעל מערכת ממוחשבת, שתוכל לבדוק הצבעה בדומה לחלופה "הרווחת ביושר" עד מערכת הבחירות הבאה, כדי לאפשר הטבות גם באופן אלקטרוני.

4.2 הזיקה בין החלופה להגדרת הבעיה

שלוש החלופות שנבחרו במהותן הן תמריצים שמטרתם להוסיף על ערך ההצבעה בעיני הפרט. "הרווחת ביושר" מציבה כתמריץ את יום השבתון, "הצבעת – זכית" מציעה ערך כספי מוחשי, "אזרח VIP" מספקת הערכה נורמטיבית – הן נקודתית והן מתמשכת עד הבחירות הבאות.

5. הערכת החלופות

שיטת הבחירה היא מהמקובלות - ממוצע משוקלל של ניקוד החלופות לפי קריטריונים.

5.1 קריטריונים

אלו הקריטריונים לפיהם נשפוט את החלופות השונות:

5.1.1. תועלת – המידה בה אנו מעריכים שתצומצם התופעה הבלתי רצויה. תימדד

באחוזי הצבעה.

5.1.2. השלכה כספית – נתייחס לסך החזוי של ההשפעה המשקית, הן התקציבית

והן החוץ תקציבית. כמובן, נתחשב הן בתועלות והן בעלויות. החישוב יעשה

עבור מערכת בחירות אחת בנוסף להוצאות שוטפות עד מערכת הבחירות

הבאה ככל שישנן כאלה.

5.1.3. ערך ההגינות – בבסיסו יורכב מהמידה בה החלופה משנה את רמת ההגינות

במבט אובייקטיבי ככל הניתן. אולם מעשה שיפגע בתחושת הצדק של חלקים

גדולים בציבור, גם אם היא סובייקטיבית, יקבל בו ציון נמוך בהתאם לרמת

הפגיעה.

5.1.4. ישימות פוליטית – כמה הון פוליטי יידרש הלקוח להשקיע על מנת לממש את

החלופה אם ירצה בהצלחתה. יושפע מזהות בעלי העניין (הפרטי או

האידיאולוגי), ממידת תמיכתם או התנגדותם, ומכוחם.

5.1.5. ישימות טכנית – תימדד לפי הקושי ביישום החלופה באופן אמין.

5.1.6. חינוך לאזרחות – נמדוד עד כמה החלופה עצמה (ללא מדידת האפקטיביות

שלה) מחנכת, כהשלכה משנית, לאזרחות טובה או לא.

5.2 הנמקה של הקריטריונים ומשקלם

למען הנוחות המשקלים יופיע מיד אחרי שם הקריטריון. המשקלים שנתנו הם המקובלים

בהערכת חלופות בדרך זו לפי קריטריונים מעין אלו.

5.2.1. תועלת (40%) – קריטריון טבעי בהערכת חלופות שנועדו כולן לפתור תופעה

בלתי רצויה מסוימת, ואופן חישובו כמעט מתבקש מהגדרת התופעה.

ניתן היה לחשוב שאולי חשוב לנו יותר להעלות את אחוזי ההצבעה עד סף מסוים (תועלת שולית פוחתת של אחוזי ההצבעה) אך אין זה כך – אנו מעוניינים להעלותם ככל שניתן.

מאחר שהוא מודד את השגת מטרותנו, הוא ראוי למשקל הגבוה של 40%.

5.2.2. השלכה כספית (30%) – כפי שנראה לחלק מהחלופות השפעה כספית ניכרת

(מאות מיליוני ₪). בחלופות אלו ההשקעה החד פעמית ביישום היא זניחה ביחס לאי הודאות בהשלכה העיקרית. הדקדוק בחישוב העלות עד מערכת הבחירות הבאה הוא לחלופה בה ההוצאה על יישומה אינה זניחה ביחס לעלות בכללה. יש בכך הנחה מובלעת שבחירות קורות אחת לכמה שנים, ולכן סביר לשדרג את המערכת לקראת כל מערכת בחירות.

לאור סדר הגודל של הנגזרות הכלכליות (בחלק מהחלופות) המשקל 30% נראה סביר (לו היה גדול או קטן בסדרי גודל היינו משנים אותו).

5.2.3. ערך ההגינות (10%) הוא ערך עיקרי בהבדלים בגודל ובכיוון השפעת

החלופות השונות, כפי שמעיד אפילו שמה של אחת מהן (שייתכן שמסיבה זו בלבד היא ראויה ליישום גם ללא קשר לתופעה הבלתי רצויה שלנו). על כן בחרנו למדוד אותו ולתת לו ציון משמעותי ביחס לקריטריון משני – 10%.

5.2.4. ישימות פוליטית (10%) – אנו מעריכים כי יישום (חלק) מהחלופות אכן ידרוש

דיון פוליטי ולא יעשה כלאחר יד. מנגד – איננו צופים מאבק עז נגד אף אחת מהן. לאור זאת, מאחר שישירות פוליטית היא הכרחית, גם היא מקבלת משקל גבוה כקריטריון לא מרכזי (אך לא גבוה יותר).

5.2.5. ישימות טכנית (5%) – למימוש חלק מהחלופות יהיה צורך בפיתוח. מנגד,

מדובר בפיתוח לא גדול במיוחד ובסיכון טכנולוגי נמוך. כמובן, גם ישימות טכנית

היא הכרחית ולא ניתן לבטל את משקלה כליל.

5.2.6. חינוך לאזרחות (5%) – זו השפעה משנית שמתאימה לדין בפתרון תופעה

לא רצויה, שנבחרה מסיבות נורמטיביות הנוגעות לקשר בין אדם למדינתו. הוא

נבחר לאור השונות הגדולה באיכות המסר "החינוכי" בין החלופות.

5.3. ההשפעה הצפויה של החלופות על הקריטריונים

5.3.1. תועלת – יש להודות: זהו הסעיף הקשה ביותר להערכה. לכן לכל המספרים

הבאים יש לייחס מידה רבה של חוסר דיוק. בסופו של דבר אנחנו מתבססים על

כמות קטנה של נתונים מספריים (להבדיל מהצהרות איכותניות) שכל אחד מהם

חשוד כלא מייצג את המקרה הכללי ישראלי מסיבותיו הוא. ובכל זאת – פטור

בלא כלום אין. החלופה השלישית, "אזרח VIP", תביא, להערכתנו, לעלייה של

אחוזים ספורים, דבר שניכר גם במשאל הרחוב (נספח 7).

אם מעריכים ששיעור השכירים בפנקס הבוחרים הוא כ-60% (ראו נתונים

בנספח 3), ששיעור הצבעתם כעת קרוב לזה של האוכלוסייה כולה, ושכ-2/3

מאלו שלא הלכו להצביע אכן יצביעו כעת (כך שנגיע לכ-89% הצבעה בקרבם),

נקבל תרומה של כ-13% לשיעור ההצבעה. ביחד עם אפקט חברתי (קורלציה

בין הצבעת חברים; בני זוג שהולכים יחד) ניתן להעריך עלייה של כ-15% בשיעור

ההצבעה. עלייה דומה של כ-15% תחול, להערכתנו, גם ב"הצבעת-זכית".

לכאורה מדובר בכלל הציבור ובכסף בעין, אך כדאי לזכור שלא כל הרשומים

בפנקס הבוחרים אכן זמינים להצבעה בארץ, וכי הערך הכספי פחות משמעותית

מכל שכר יומי חוקי של שכיר.

5.3.2. השלכה כספית – אם נניח 89% הצבעה בקרב שכירים, אזי עפ"י הנתונים

בנספח 3, נקבל ב"הרווחת ביושר" תועלת משקית של כ-200 מ"ח. בהנחה

פסימית יותר לגבי התופעה הבלתי רצויה הרווח המשקי גדל. להלן נחשב את עלויות התפעול של החלופה, אך אי הוודאות היא כזו שהיא הופכת את כל שאר ההוצאות לזניחות באופן יחסי.

הקמת מערכת מחשוב כדרוש עולה כ 8 מש"ח, ואחזקתה כ 0.5 מש"ח לשנה³. בתוספת שאר ההוצאות (קרטיס, מכתב) והערכת שיעור ההצבעה ניתן להעריך את עלות "אזרח VIP" בכ 20 מש"ח, ואת העלות המשקית של יישום שאר החלופות בכ-10-8 מש"ח. אמנם ב"הצבעת-זכית" עוברים כספים רבים מכיס לכיס, אך לפי הגדרתנו את הקריטריון (נקודת מבט משקית) הם מתקזזים. בסעיף זה התמונה יחסית ברורה – יש הצעה אחת שטובה בהרבה מהשאר, שבהשוואה אליה הן יכולות להיחשב כניטרליות.

5.3.3. הוגנות – "הרווחת ביושר" היא ההוגנת ביותר, כפי שמעיד שמה. למעשה, היא

מתקנת עיוות בו אנשים קיבלו תמורה ללא מתת וזאת בהחלטת כנסת שמטילה את העלות על מעסיקים במשק. גם ל"אזרח VIP" ציון לא רע כאן: מי שמגלה מידה טובה (כאזרחות טובה) מקבל הערכה, ואולי גם הטבות מעשיות בתחום רלוונטי – יחס נציגי המדינה אליו. מנגד, מתן הטבה כספית לאדם רק כדי שיממש את זכותו האזרחית (ויקבל ייצוג טוב יותר) מעוררת תחושה לא נוחה. עלול להתפתח מרמור בקרב העשירונים העליונים על כך שהם אלה שצריכים לממן את זה (כמו את רב הכנסות המדינה) והנהנים העיקריים הם אחרים (בעלי הכנסות נמוכות מצביעים כיום פחות, וגם ההטבה משמעותית יותר עבורם). זהו נימוק שקל להתווכח אתו, אך יכול להטיל צל על ההגינות שבדבר בעיני רבים.

5.3.4. ישימות פוליטית - נבחן שני סוגי אינטרסים – פוליטי וכלכלי. מבחינת הייצוג,

העלאה שיעור ההצבעה בחלופות "הרווחת ביושר" ו"הצבעת-זכית" תהיה דומה - תחול יותר על המעמדות הנמוכים, הערבים והעולים ופחות על היתר, ובעיקר על החרדים. להערכתנו, בסיכומו של דבר, היא לא תשפיע רבות על החלוקה

---

³ מבוסס הערכות מהנדסי תכנה.

הבין גושית, וגם לא על חלקה של ש"ס (הפוסחת על שתי הסעיפים). מנגד – בעוד שקופת המדינה ומשלמי עיקר המסים (המעמדות הגבוהים), והעצמאים יהנו בעיקר מ"הרווחת ביושר", המעמדות הנמוכים יהנו בעיקר מ"הצבעת-זכית". מבחינת היכולת לתקוף אותם ציבורית משפיעה בעיקר סוגיית ההוגנות (לעיל), כאשר יש גם לזכור שלהלכה כולם בעד העלאת אחוז ההצבעה. בסיכומו של דבר "הרווחת ביושר" לא תתקל בהתנגדות רבה, על אף האינטרסים הסותרים, מה שלא ניתן לומר על "הצבעת-זכית". ל"אזרח VIP", איננו צופים התנגדות רבה משום צד.

5.3.5. ישימות טכנית – זו אינה בעיה באף אחת מהחלופות, וקלה במיוחד ב"הצבעת-זכית".

5.3.6. חינוך לאזרחות – החלופה "אזרחים VIP" מצטיינת בסעיף זה (וזו מהותה). מנגד – "הצבעת-זכית" מזנה את תהליך ההצבעה ומעבירה את המסר ההפוך. גם בהרווחת ביושר" ניתן תמריץ חומרי, אם כי הוא ניתן לתרוץ כצודק באופן טבעי (ראה סעיף הוגנות). בנוסף – יש לזכור כי הצבעה שלא לשמה מביאה ללימוד ולמעורבות לשמה (לעיל), מה שמוסיף ניקוד בסעיף זה לאפקטיביות (קריטריון התועלת).

5.4. ניתוח רגישות

הבחירה בחלופת "הרווחת ביושר" מובהקת מאוד ועמידה כמעט לכל שינוי סביר במשקולות הקריטריונים ו/או בהערכות המשתנים. הפער בינה לבין "אזרח VIP" מקורו בהבדלים הגדולים ביניהן בשני הקריטריונים הראשיים. הוא כזה ששום תיקון שיעלה על הדעת לא יהפוך את היוצרות.

אל מול "הצבעת-זכית" שינויים סבירים במשקולות לא יצליחו: זאת משום שבשום מקום אין פער גדול לטובת האחרונה. דוגמא קיצונית מובאת בלוח 3. באשר לשינוי הערכות נעיר כי איננו רואים איך מאן דהוא יכפור בהערכת דרוג ההשלכה הכספית, או יטען שניתן לצמצם

את יתרון "הרווחת ביושר" בשאר הנושאים ביותר מ-1. לוח 4 מדגים שינוי חד צדדי במגבלות הללו, שגם הוא אינו מספיק.

5.5. המלצת המדיניות

החלופה המומלצת על ידינו לצורך העלאת שיעור המצביעים בבחירות לכנסת היא חלופת "הרווחת ביושר", אשר מתנה את הזכאות ליום שבתון, או להטבות הנגזרות מיום שבתון, בביצוע בחירה בפועל. יתרוניתיה הבולטים הם ביכולתה להגדיל בצורה המשמעותית ביותר את שיעור המצביעים ובהיותה חלופה בעלת תועלת משקית ניכרת. בנוסף, חלופה זו מתקנת חוסר צדק גלוי, בכך שאנשים זוכים להטבה שלא מן ההפקר אלא רק בתמורה לפעולה. בהתאם לאיכותה הגבוהה בקריטריונים העיקריים (תועלת ועלות), חלופה זו אף זכתה בציון המשוקלל הגבוהה ביותר מבין שלוש החלופות באופן שלחלוטין אינו רגיש לשינויים קלים הן במשקולות והן בהערכתה לפי הקריטריונים השונים.

6. לוחות

6.1. לוח 1 – מטריצת חלופות וקריטריונים במונחים טבעיים

אזרח VIP	הצבעת-זכית	הרווחת ביושר	משקל	קריטריון
4%	15%	15%	40%	העלאת שיעור המצביעים
כ-20 מש"ח (עלות)	כ-10 מש"ח (עלות)	כ-200 מש"ח (תועלת)	30%	השלכה כספית
גבוהה	קונטרוברסלית (בינונית-נמוכה)	גבוהה מאוד	10%	הוגנות
גבוהה	גבוהה	בינונית	10%	ישימות פוליטית
גבוהה	גבוהה מאוד	גבוהה	5%	ישימות טכנית
גבוהה	נמוך	בינוני	5%	חינוך לאזרחות

6.2. לוח 2 – מטריצת חלופות וקריטריונים במונחים ברי השוואה

אזרח VIP	הצבעת-זכית	הרווחת ביושר	משקל	קריטריון
1	5	5	40%	העלאת שיעור המצביעים
3	3	5	30%	השלכה כספית
4	2	5	10%	הוגנות
5	3	5	10%	ישימות פוליטית
4	5	4	5%	ישימות טכנית
5	1	3	5%	חינוך לאזרחות
2.65	3.8	4.85		ציון משוקלל

6.3. לוח 3 – ניתוח רגישות

- שינוי משקולות קיצוני לטובת "הצבעת-זכית" מול "הרווחת ביושר"

קריטריון	משקל	הרווחת ביושר	הצבעת-זכית	אזרח VIP
העלאת שיעור המצביעים	55%	5	5	1
השלכה כספית	25%	5	3	3
הוגנות	0%	5	2	4
ישימות פוליטית	10%	5	4	5
ישימות טכנית	10%	4	5	4
חינוך לאזרחות	0%	3	1	5
ציון משוקלל		4.9	4.4	2.2

- שינוי הערכות קיצוני לטובת "הצבעת-זכית" מול "הרווחת ביושר"

קריטריון	משקל	הרווחת ביושר	הצבעת-זכית	אזרח VIP
העלאת שיעור המצביעים	40%	4	5	1
השלכה כספית	30%	5	3	3
הוגנות	10%	5	3	5
ישימות פוליטית	10%	3	5	5
ישימות טכנית	5%	3	5	3
חינוך לאזרחות	5%	2	1	5
ציון משוקלל		4.15	4.0	2.75

6.4. לוח 4 – ישימות פוליטית⁴

אזרח VIP	הצבעת-זכית	הרווחת ביושר	משקל	בעלי העניין
ללא התנגדות (5)	תמיכה גבוהה (5)	תמיכה בינונית-גבוהה (4)	30%	הרשימה המשותפת, ישראל בעלייה, הליכוד
ללא התנגדות (5)	התנגדות (1)	תמיכה גבוהה (5)	30%	המרכז-שמאל, ימינה
ללא התנגדות (5)	תמיכה גבוהה (5)	תמיכה גבוהה (5)	15%	מפלגות חרדיות ⁴
כמעט ללא התנגדות (4)	התנגדות (1)	תמיכה חזקה (5)	15%	משרד האוצר
ללא התנגדות (5)	לא רלוונטי (3)	תמיכה חזקה (5)	10%	עצמאים / מעסיקים
4.85	3.0	4.7		מידת הישימות הפוליטית

4. בהנחה שהשר דרעי יהיה מציע החקיקה

7. נספחים

7.1. נספח 1: הלקוח

שר הפנים – מר אריה מכלוף דרעי

יו"ר מפלגת ש"ס, שר הפנים, הפריפריה, הנגב והגליל. חבר הקבינט המדיני-בטחוני.

אריה דרעי (נולד ב-17 בפברואר 1959), נמנה עם מקימיה של תנועת ש"ס ב-1984. במהלך 1985 שימש כעוזר שר הפנים הרב יצחק פרץ, ובסוף אותה שנה מונה למזכ"ל תנועת ש"ס. ביוני 1986 התגייס דרעי לשירות מקוצר של 3 חודשים בצה"ל. מיד לאחר שחרורו מצה"ל מונה דרעי למנכ"ל משרד הפנים, והוא בן 27 שנים בלבד. לאחר הבחירות לכנסת ה-12 ב-1988, מונה דרעי לשר הפנים בממשלת האחדות בראשות יצחק שמיר וליו"ר תנועת ש"ס והיה לשר הצעיר בתולדות מדינת ישראל. עם ניצחון מפלגת העבודה בראשות יצחק רבין בבחירות בשנת 1992, הצטרפה ש"ס לממשלת ישראל העשירי וחמש, ודרעי המשיך לכהן כשר הפנים, ולראשונה החל לכהן כחבר כנסת. בשנת 1999 פרש מהכנסת. באוקטובר 2012, לקראת הבחירות לכנסת התשע עשרה, חזר להנהגת ש"ס, במאי 2013 מונה ליו"ר מפלגת ש"ס. (מתוך עמוד הפייסבוק של מר אריה דרעי)

לשר דרעי כוח פוליטי רב ויציב. זאת מכוחן של שתי עובדות עיקריות: הראשונה היא מעמדו האיתן כמדינאי המוביל של ש"ס, ללא מתחרים בסיעה (או מחוצה לה) ותפקידו המכריע בקישור כל הסוגיות הפוליטיות הרלוונטיות אל מול מועצת החכמים. המתחרה הפוטנציאלי היחיד, אלי ישי, הורחק מזמן מהתנועה על ידיו. ברמה האישית, האיום היחיד על מעמדו של אריה דרעי טמון בחקירות הפליליות נגדו.

שנית, עומד לו היותה של ש"ס ציר מרכזי כמעט בכל ממשלה נראית לעין. מאז הקמתה הייתה ש"ס חברת ממשלה כמעט בכל הכנסות (פרט לאלו שנבחרו ב-2003 וב-2013) – גם אם לא בכל הזמן, ומאי נפקא מינה אם בראשן עמד איש שמאל, ימין או מרכז. גם כיום ש"ס נחשבת לשותפה טבעית של הימין (ואולי הבכירה שבהן) אך תהיה חיונית בכל ממשלת שמאל צרה.

התרחיש היחיד בו תקום ממשלה ללא ש"ס הוא ממשלת אחדות בהשתתפות מפלגה שחרטה אנטי חרדיות על דגלה (כמו ישראל ביתנו). לאריה דרעי עצמו היסטוריה של שיתופי פעולה עם כל חלקי הבית. כדוגמא, ניתן להזכיר את החבירה המוצלחת למרצ ולחיים רמון בבחירות להסתדרות ב-1994. כיום ש"ס היא הסיעה ה-4 בגודלה בכנסת (יחד עם יהדות התורה). גם אם תתכנה סטיות קלות לכאן ולכאן, ש"ס צלחה זה מכבר את מבחן לכתו של הרב עובדיה יוסף, ונראה כי גודלה פחות או יותר יציב בטווח הנראה לעין.

באשר למפת האינטרסים – לא ברור לכותבי שורות אלה האם ש"ס תצא נשכרת מהעלאת אחוזי הצבעה ע"י תמריצים אם לאו. מחד – יש לה את מצביעי החרדים, שכוחם היחסי רק ירד אם כך יהיה. מנגד – למצביעי המסורתיים מאפיינים מובהקים של כאלה שאחוזי הצבעה הנוכחיים שלהם נמוכים ויכולים לעלות. ברמת ה"גושים" סביר שגוש הימין יצא נשכר (אחוזי הצבעה בשמאל גבוהים יותר) במידת מה אבל גם כאן אין הדבר ברור. כך או כך, נדמה כי כוחה של ש"ס לא ישתנה דרמטית כתוצאה מהמהלך.

מנגד, ברמה האידיאולוגית, הדברים ברורים יותר. אריה דרעי מציג עצמו כנציג ה"שקופים". מה מבטא "שקיפות" יותר משיעורי הצבעה נמוכים? אם תוצגנה לציבור מטרות ההמלצה באופן נכון, תפקידו הטבעי יהיה לדחוף אותה. לא זו אף זו, באופן קונקרטי הצהיר השר דרעי את ההצהרה הבאה בהקשר הבחירות המקומיות ב-2018: "אם יום השבתון לא יוכיח את עצמו הוא יבוטל". לאור זאת, לא נראה כי יש לו חשש פוליטי מפגיעה בשבתון, וכן נראה כי הוא נכון לבחון מה שיהפוך אותו לאפקטיבי.

למותר לציין שהאחריות ברשות המבצעת על קיומן של הבחירות היא על משרד הפנים, ובסמכות שר הפנים להוביל הצעות חקיקה ממשלתיות בנושא. לכן הנייר ממוען אליו.

7.2. נספח 2: דיון וחוות דעת משפטית בנוגע לחלופה המומלצת

טענה שהועלתה בפנינו היא כי יש בחלופה משום פגיעה באנונימיות המצביע. תשובה פשוטה לטענה זו היא כי אנונימיות זו לא קיימת גם כיום – לא בכוח ולא בפועל. טענה אחרת שעלתה היא כי יש בכך אפליה לרעה של שכירים, שכן ההתניה רלוונטית רק להם. זו טענה קצת מוזרה – ממילא השבתון עצמו הוא אפליה שלהם לטובה, שכעת הופכת לאפליה לטובה מותנית, כך שמנקודת המבט הזו החלופה רק משפרת את המצב. טענה אחרונה היא כי עלול להיווצר לחץ ע"י המעסיק שלא להצביע. טענה זו יש בה ממש, אלא שכבר כיום שידול של אדם שלא להצביע הוא עבירה חמורה על החוק. ניתן להחמיר עוד את העונש עליה ו/או את אכיפתה.

על כל פנים, באשר לשתי הסוגיות הראשונות פנינו לייעוץ למשנה ליועמ"ש לשעבר, עו"ד מלכיאל (מייק) בלאס, ולהלן התייחסותו המפורטת:

"יוסי ואסף שלום,

עיינתי בפנייתכם אלי, והנני סבור כי אין בשתי הסוגיות שהועלו בכדי להוות מניעה משפטית לקדם את הצעת החקיקה בנושא. למיטב שיפוטי השאלה אם אדם הצביע אם לא אינה חוסה כיום תחת הגנת הפרטיות, שכן עצם ההצבעה בקלפי נעשה ממילא באופן גלוי לציבור ונרשם ברישומי ועדת הקלפי. בנוסף ראו מהי "פגיעה בפרטיות" בסעיף 2 לחוק הגנת הפרטיות. מובן שאין בכך בכדי לגרוע מחובת הסודיות והפרטיות החלות לגבי תוכן ההצבעה של אדם. לעניין סוגיית ההפליה לרעה של שכירים –

חוק יסוד: הכנסת קובע כי – **"יום הבחירות – שבתון**

10. יום הבחירות יהיה יום שבתון, אך שירותי תחבורה ושאר שירותים ציבוריים יפעלו כסדרם."

חוק הבחירות לכנסת קובע:

זכות לשכר ליום הבחירות (תיקון מס' 63) תשע"ד-2014

136. עובד שעבד אצל מעסיק לפחות 14 ימים רצופים סמוך ליום הבחירות, וכן עובד שעבד בעבודות יזומות אצל אחד המוסדות הציבוריים לפחות 14 ימים מתוך החודשיים שלפני יום הבחירות, ישלם לו המעסיק את השכר שהעובד היה משתכר אצלו ביום הבחירות אילולא שבת.

הואיל והזכות לשכר של שכירים קבועה כיום בחקיקה, יכולה הכנסת לדון בשאלת התנאים לתשלום השכר ביום השבתון, לשקול את מכלול השיקולים הנוגעים לעניין, ולשנותם בהתאם לצרכים הציבוריים שייראו לה.

מייק"

7.3 נספח 3: שכר ממוצע לשכיר ומספר משרות שכיר – נתוני הלמ"ס

הודעה לתקשורת

ד' בתמוז, תשע"ט
07 יולי 2019
205/2019

לקבלת הסברים נא לפנות למרכז למידע סטטיסטי 02-6592666 info@cbs.gov.il

חודש אפריל 2019 - על פי נתונים מקוריים (עובדים ישראלים)

השכר הממוצע למשרת שכיר במחירים שוטפים היה 10,779 ש"ח, עלייה של 3.7% לעומת אפריל 2018. בענף שירותי אירוח ואוכל הייתה העלייה הגדולה ביותר – 9.4%.

השכר הממוצע למשרת שכיר במחירים קבועים היה 10,156 ש"ח, עלייה של 2.4% לעומת אפריל 2018.

מספר משרות השכיר היה 3.707 מיליון, עלייה של 1.4% לעומת אפריל 2018.

7.4 נספח 4: סקר שבוצע לצורך אישוש השפעת החלופות הצפויה

הסקר הנ"ל נערך בקרב תושבי שכונת גילה, אשר נדגמו באופן מקרי מתוך באי המרכז המסחרי. בשאלון לקחו חלק 127 משתתפים, בעלי זכות הצבעה, אשר מילאו את השאלון בפרטיות וללא ציון פרטים מזהים. הסקר הוצג כנעשה למטרת ניתוח אקדמי, עבור לימודינו באוניברסיטה העברית. הסקר נערך בתאריכים 7-11/7/2019 בשעות הערב. מובן לחלוטין, שאין המדובר במדגם מייצג. אולם הסקר נעשה כ"בדיקת שפיות" וכדי לחוש בצורה בלתי אמצעית את האפקט של החלופות על ציבור ישראלי קרוב. הסקר תומך, כמידת יכולתו, בנתונים הנגזרים מהספרות.

להלן שאלות הסקר.

סקר להעלאת שיעורי ההצבעה בבחירות

1. האם הצבעת בבחירות האחרונות? כן / לא
2. האם את/ה שכיר/ה, עצמאית/ת או אחר? שכיר / עצמאי / אחר
3. האם את/ה מקפיד/ה בדרך כלל להצביע בבחירות? כן / לא
4. במידה ואת/ה לא מקפיד/ה להצביע – האם אחת מהאפשרויות הבאות תגרום לך ללכת להצביע בוודאות?
  - רק מי שמצביע בפועל יהיה זכאי ליום שבתון. דין יום הבחירות יהיה כדין יום חופשה עבור מי שלא הצביע
  - הנחה של 50 ₪ בארנונה או באגרה אחרת של משרד הפנים
  - הנחה של 100 ₪ בארנונה או באגרה אחרת של משרד הפנים
  - יחס מועדף בקבלת שירות ממשרד הפנים (קיצור תורים / משלוח בדואר אקספרס של שרותי דואר ממשרד הפנים)

• תוצאות הסקר:

1. 89 משתתפים (70%) העידו שהצביעו בבחירות האחרונות
2. 108 משתתפים (85%) העידו שהם שכירים, 14 משתתפים (11%) העידו שהם עצמאיים, 5 משתתפים (4%) סימנו את האפשרות "אחר".

3. 78 משתתפים (61.41%) העידו שהם מקפידים בדרך כלל

להצביע בבחירות.

4. בחינת תמריצים:

4.1. זכאות לשבתון: 112 משתתפים (88%) העידו שתוספת

התניית הזכאות לשבתון תגרום להם להצביע בוודאות

4.2. הנחה של 50 ₪: 91 משתתפים (71.6%) העידו שתוספת

הנחה של 50 ₪ תגרום להם להצביע בוודאות

4.3. הנחה של 100 ₪: 104 משתתפים (81.8%) העידו

שתוספת הנחה של 100 ₪ תגרום להם להצביע בוודאות

4.4. יחס מועדף: 81 משתתפים (63.7%) העידו שתוספת יחס

מועדף במשרד הפנים תגרום להם להצביע בוודאות

אוסלנדר, ו. (22/06/2019). לא רציונלי וממש מיותר. גלובס. נדלה מתוך
<https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001290338>

המכון הישראלי לדמוקרטיה. (26/2/2015). מי לא מצביע?. נדלה מתוך
<https://www.idi.org.il/articles/3535>

פיליפוב, מ. (2013). לחיות בישראל ולא להצביע, ירושלים: המכון הישראלי
 לדמוקרטיה.

פיליפוב, מ. (2013). חסמי ההצבעה ופרופיל האזרח הפסיבי, בתוך ניר אטמור וחן
 פרידברג (עורכים), מחקר מדיניות: ההצבעה בבחירות לכנסת: בין הימנעות
 להשתתפות, עמ' 50.

קינג, ע. (2016). ארץ ההצבעות הבלתי מוגבלות, ירושלים: המכון הישראלי
 לדמוקרטיה.

שפרמן, ק. (2013). הצבעה – על שום מה ולמה?, ירושלים: המכון הישראלי
 לדמוקרטיה.

Arian, A. (2005). Politics in Israel: The Second Republic. CQ Press.

Shamir, M. a. (2002). Abstaining and Voting in 2001. The Israel Democracy
 Institute.

Shineman, V. (2018). If You Mobilize Them, They Will Become Informed :
 Experimental Evidence that Information Acquisition Is Endogenous
 to Costs and Incentives to Participate. British Journal of Political
 Science, 48 (1): 189–211.

Stauss, Bernd; Chojnacki, Klaus; Decker, Alexander; Hoffmann, Frank.
 (2001). Retention effects of a customer club. International Journal of
 Service Industry Management, 7.